

निर्णयक्षमता
(DECISION MAKING)
MPSC (CSAT) - २०१८
CSAT QUESTION PRACTICE

(राज्यसेवा पूर्व परीक्षा पेपर-II (CSAT)-२०१७)

१. तुम्ही एका शासकीय संघटनेला सेवा देणाऱ्या रुग्णालयाचे प्रमुख आहात. एका कर्मचाऱ्याकडून तुमच्याकडे लेखी तक्रार आली असून त्यात त्याने त्याचा घसा खूप दुखत आहे आणि गेले ती दिवस त्याने घट्ट आहार घेतला नसल्याने लिहिले आहे. पुढे त्यानी लिहिले आहे की दोन कारणांमुळे त्याला योग्य सेवा मिळू शकलेली नाही; एक म्हणजे तो आरक्षित वर्गातील आहे आणि दुसरे म्हणजे तो कोणत्याही उच्च पदावर काम करत नाही. प्रमुख म्हणून या तक्रारीत काही तथ्य आहे हे तुम्हाला माहीत आहे. गोष्टी सरळ करण्यासाठी तम्ही,
- अ) रुग्णाची चिकित्सा करून त्याला पुढील उपचारांसाठी संबंधित विशेषज्ञाकडे सोपवून त्याचे समाधान होईपर्यंत त्याचे पर्यवेक्षण कराल.
- ब) रुग्णाच्या आजाराच्या व त्याने केलेल्या आरोपांच्या गांभीर्याची चर्चा करण्यासाठी सहकाऱ्यांची व हाताखालील कर्मचाऱ्यांची बैठक आयोजित कराल.
- क) या प्रश्नाला गांभीर्याने न घेण्याची रुग्णाला विनंती कराल व वेळ मिळताच या समस्येत लक्ष घालण्याचे त्याला आश्वासन द्याल.
- ड) संबंधित डॉक्टरांना या तक्रारीत लक्ष घालण्यास व व्यक्तिगत पातळीवर समस्या मिटवण्यास सांगाल.
२. पौगंडावस्थेत तुम्ही एक उत्साही ढोलवादक होत. व्यावसायिक कौशल्ये आत्मसात करण्यात गुंतल्यामुळे आतापर्यंतच्या काही वर्षांत तुम्ही तो वाजवलेला नाही. सध्या तुमच्याकडे ध्वनीप्रदूषणासह शहराच्या प्रदूषण समस्यांची सोडवणूक करण्याचा कार्यभार आहे. पुढच्या महिन्यात साजऱ्या होणाऱ्या उत्सवात ढोल वाजवण्यासाठी व त्याचा सराव करण्याची परवानगी मागण्यासाठी तरुण व्यक्तींचा एक गट तुमच्याकडे आला आहे. त्याचप्रमाणे तरुण व्यक्तींचा दुसरा गट वैज्ञानिकरीत्या गोळा केलेल्या पुराव्यांसह शहरातील ध्वनीप्रदूषणाची समस्या घेऊन तुमच्याकडे या पूर्वीच आलेला आहे. तुम्ही,
- अ) ढोल गटाला फक्त दिवसा सराव करण्याची व वाजवण्याची परवानगी द्याल आणि दुसऱ्या गटाला वर्षातील काही महिने ध्वनीप्रदूषण सहन करण्याची व त्या गटाला प्राचीन संस्कृतीचा प्रसार करू देण्याची विनंती कराल.
- ब) ढोल गटाला ध्वनीप्रदूषणाच्या समस्या समजून घ्यायला मदत देणारी व त्यांच्या पैसे कमावण्याच्या समस्येवर तोडगा काढण्यासाठी कार्यशाळा आयोजित करण्याची विनंती एखाद्या जबाबदार अशासकीय संघटनेला कराल.
- क) आरोग्य खाते, पोलीस खाते आणि अशासकीय संस्था यांच्या सहभागाने काम करून ध्वनीप्रदूषणाच्या समस्यांबाबत लोकजागृती करण्यासाठी मोहीम संघटित कराल.
- ड) दोन्ही गटांच्या नेत्यांची बैठक आयोजित करून त्यांना संस्कृती रक्षण व ध्वनीप्रदूषणाला प्रतिबंध या दोन्ही समस्या मिटवण्यास सांगाल.
३. विविध राज्यांतील संस्थांच्या प्रमुखांसाठी कार्यशाळा आयोजित करण्याची जबाबदारी असलेल्या समितीचे तुम्ही एक सदस्य आहात. कार्यक्रमाची व कामाच्या वेळापत्रकाची रचना करत असताना, काही सदस्यांनी समितीने यजमान कचेरीला सर्व सदस्यांसाठी, त्या ठिकाणाहून ३०० कि.मी. अंतरावर असलेल्या प्रसिध्द देवळाची भेट आयोजित करण्याची विनंती करावी, अशी सूचना केली आहे. तुम्ही,
- अ) या भेटीसाठी यजमान कचेरीशी संपर्क साधण्याची विनंती ही सूचना देणाऱ्या सदस्यांना कराल.
- ब) या मंदिर भेटीत रस असलेल्या सदस्यांना यजमान कचेरीतील व्यक्तींशी संपर्क साधून ही योजना आखण्याची विनंती कराल आणि तुम्हाला त्यात रस नसल्याचे सांगाल.
- क) कार्यशाळेदरम्यान असे करणे हे विवेकाच्या विरोधात असल्याने कार्यशाळा संपल्यानंतर मंदिर भेट आयोजित करण्याची सूचना सदस्यांना कराल.

ड) काही माहिती हक्क कार्यकर्त्यांना या कार्यशाळा कार्यक्रमाविषयीच्या माहितीत रस असल्याचे सांगून त्यांना अशी मागणी न करण्याची विनंती कराल.

४. ग्रामीण भागातील लोकांना नवोपक्रम उपयुक्त ठरावेत आणि त्यांना चांगली शासकीय सेवा द्यावी हे ध्येय असलेल्या शासकीय मोहिमेचे तुम्ही प्रमुख आहात. तुम्हाला मदत करण्यासाठी व्यवस्थापन शाळांत शिकणाऱ्या अनेक तरुणांची भरती केलेली आहे. या व्यक्ती उत्साही आहेत. त्या चमकदार कल्पना मांडतात, त्या तंत्रज्ञानाचे उत्तम आकलन असलेल्या, वाक्पटुत्व व संप्रेषण कौशल्यांचा वापर करून आश्चर्यचकित करणारी सादरीकरणे करणाऱ्या आणि दांडग्या आत्मविश्वासाने स्वतःचे म्हणणे मांडणाऱ्या आहेत. पण याचवेळी त्यांच्यापैकी बहुसंख्यांनी त्यांचे सर्व जीवन शहरात घालवल्यामुळे, ते उत्तम सांपत्तिक स्थितीतील मध्यमवर्गीय कुटुंबांतील असल्याने, त्यांना विविध चणचणीसह व सामाजिक गंडांमुळे कसेबसे जीवन जगणाऱ्या लोकांच्या दैन्यावस्थेची फारच अल्प जाणीव आहे. ग्रामीण भागातील बहुसंख्य लोकांच्या जीवनाचे त्यांच्या संदर्भातील वास्तव अनुभवून त्यांचे आकलन करून घेण्यासाठी आणि त्यांना स्वतःचे जीवन चांगले बनवण्यासाठी पुढाकार घ्यायला मदत देण्यासाठी आवश्यक असणारा धीर व चिकाटी यांचा या नवोदितांकडे अभाव आहे. तुम्ही,
- अ) ही मोहीम काही तरी विकण्यासाठी आणि लोकांना अनावश्यक सामान खरेदी करण्याचे व्यसनी बनवण्यासाठी नसून व त्यांनी ग्रामीण क्षेत्राच्या विविध भागांत लोकांच्या बरोबरीने काम करून त्यांचे जीवन व आकांक्षा समजून घ्यायला हव्यात या वास्तवाचे भान यायला त्यांना मदत द्याल.
- ब) उपलब्ध निधीतील फार थोडा भाग वापरून, त्यांना त्यांच्या कल्पनांवर काही आठवडे काम करू द्याल आणि त्यांना त्यांच्या कल्पनांत शीघ्रनवता निर्माण करण्याची किंवा वास्तव आणि व्यवहार्य कल्पना अस्तित्वात आणण्याच्या संधी द्याल.
- क) ग्रामीण भागातील लोकांना ते ज्या समाजाचे आहेत त्याच्या विकासासाठी एकत्र मिळून कामे करण्यासाठी सक्षम करण्याचे रचनात्मक कार्य करण्याचा अनुभव असणाऱ्या संघटनांबरोबर या व्यक्तींसाठी क्षेत्रकार्यावर आधारित प्रशिक्षण आयोजित कराल.
- ड) तरुण साहाय्यकांच्या चांगल्या जगण्याच्या उच्चभ्रू कल्पनांत वेळ घालण्यापेक्षा त्यांच्यावर संबंधित अशी आसपासची कामे सोपवून, तुम्ही तुमच्या अनुभवी सहकाऱ्यांच्या मदतीने मोहीम यशस्वी करण्यासाठी वाटचाल कराल.
५. अलीकडेच तुम्ही लोकांनी स्वतःची तंबाखू व दारूची दुकाने सोडून आणि आरोग्यपूर्ण जीवन जगावे म्हणून स्वपुढाकाराने साहाय्य देण्यास सुरुवात केली आहे. लोक मित्र, नातेवाईकांमुळे कुतूहलापाटी आणि आनंद मिळवण्यासाठी तंबाखू वा दारूचे व्यसन करतात. असे तुम्हाला एक तिहाइत व्यक्ती म्हणून नेहमीच वाटत होते. परंतु सफाई कर्मचारी म्हणून नोकरी करणारे बहुसंख्य लोक असह्य दुर्गंधी, घाण हाताळतांना डोक्यात भरणारी शिसारी व सतत अनुभवावी लागणारी अस्वस्थता यांचा ताण व आजार यांचे व्यवस्थापन करण्यासाठी या सवयी लावून घेतात. यामुळे त्यांच्या त्रासाचा पुनर्विचार तुम्ही परभावाने केला. यापुढे तुम्ही,
- अ) या लोकांना त्यांची व्यसने सोडावी, म्हणून वगळण्याचा प्रयत्न करणार नाही.
- ब) त्यांचे जीवन चांगले करण्यासाठी त्यांना सध्या मिळत नसलेली आवश्यक उपकरणे मिळवून देण्यासाठी निधी गोळा करत.
- क) सर्वप्रकारच्या घाणीची विल्हेवाट लावण्यासंबंधाने व तिचे पुनःचक्रीकरण करण्यासंबंधीने संशोधन करून या लोकांचे जीवनमान चांगले करण्यात प्रामाणिक रुचि असणाऱ्या व्यक्तींचा व संस्थांचा कृतिशील गट स्थापन कराल.
- ड) व्यावसायिक तज्ज्ञांच्या मदतीने या लोकांचे समुपदेशन करण्याची व्यवस्था कराल.

उत्तरे : प्रश्न क्र. १ ते ५

प्रश्न	अ	ब	क	ड
१	१.५	२.५	०	१
२	१	१.५	२.५	०
३	०	१	२.५	१.५
४	१.५	१	२.५	०
५	०	१.५	२.५	१

(राज्यसेवा पूर्व परीक्षा पेपर-II (CSAT)–२०१६)

१. तुमच्या भागातील लोक संस्कृती व परंपरा यांच्या नावाखाली ध्वनी व हवा प्रदूषणासंबंधातील न्यायालयाच्या आदेशांचे पालन करत नाहीत. सामान्य व्यक्ती म्हणून तुम्ही, ?
- अ) कायद्यांचे उल्लंघन करणाऱ्या कृतीची माहिती प्रदूषण कमी करण्याच्या कामासाठी असलेल्या अधिकाऱ्यांपर्यंत पोहोचवत राहाल.
- ब) न्यायालयीन आदेशांचे उल्लंघन करणाऱ्या व्यक्तीविरोधात तक्रार दाखल करत राहाल.
- क) जेव्हा लोकांच्या गटाशी बोलण्याची संधी मिळेल तेव्हा प्रदूषणामुळे होत असलेल्या आरोप समस्यांबाबतचे संदेश विस्तारित करत राहाल.
- ड) प्रतिभासी व वास्तव कार्यक्रमांमार्फत ध्वनी व हवा प्रदूषण यांच्याशी निगडित आरोग्य समस्यांबाबत जागरूक होण्यासाठी लोकांना मदत करायला सुरुवात कराल.
२. तुम्ही एका संस्थेत अध्यापक व संशोधक म्हणून काम करता आहात. तुम्ही सादर केलेल्या मागणीच्या आधारे मोठ्या औद्योगिक गटाने दिलेल्या निधीतून तुम्ही एका संशोधन प्रकल्पाचे प्रमुख म्हणून काम पाहत आहात. या प्रकल्पात तुमच्या देखरेखीखाली अनेक कनिष्ठ संशोधक त्यांच्या डॉक्टरेट पदवीसाठी काम करत आहेत. एक स्त्री संशोधिका तुम्ही तिला पदवी मिळवून द्यावी अशी मागणी करत आहे. तुम्ही तिची मागणी पूर्ण केली नाही तर तुम्हाला लैंगिक छळाच्या बहाण्याखाली तुरुंगात टाकण्याची धमकी तिने दिलेली आहे.
- अ) या विद्यार्थिनीकडून होणारा छळ टाळण्यासाठी काही महिन्यांची रजा घ्याल.
- ब) या समस्येबाबत वरिष्ठांशी व सहकाऱ्यांशी चर्चा करून या विद्यार्थिनीबाबत उपयुक्त कार्यवाही कराल.
- क) विद्यार्थिनीला दुसऱ्या मार्गदर्शकाबरोबर काम करण्याची व तिच्या इच्छेनुसार पदवी मिळवण्याची विनंती कराल.
- ड) या विद्यार्थिनीला तिच्या संशोधन कार्याचे महत्त्व समजायला व ते पूर्ण करण्यासाठी धीर धरायला मदत देण्यासाठी तिच्या समुपदेशनाची व्यवस्था कराल.
३. तुम्ही जिल्हा अधिकारी आहात आणि तुमच्याकडे शिक्षण हक्काच्या कायदानुसार आपल्या मुलांना खाजगी शाळेत दाखल केलेल्या लोकांच्या गटाकडून तक्रार आली आहे. हे पालक अल्पसंख्या दलित व गरीब कुटुंबांतील आहेत. जरी शाळा व्यवस्थापनाने या मुलांना प्रवेश दिलेला असला तरी इतर मुले त्यांना छळतात. परिणामी ही लहान मुले शाळेत उपस्थित राहायला तयार नसतात. तुम्ही,
- अ) पालकांना त्यांच्या मुलांना सरकारी शाळेत दाखल करण्याची विनंती कराल.
- ब) छळवादींच्या विरोधात कडक कार्यवाही करावी अशी शाळा व्यवस्थापनाला विनंती कराल.
- क) फुरसतीच्या वेळेत शाळेतील मुलांसाठी कार्यसत्रे आयोजित करून त्यांना एकमेकांचा विनाशर्त आदर करायला साहाय्य कराल.
- ड) अ-शासकीय संघटनेच्या मदतीने अध्यापक पालकांसाठी कार्यसत्रे आयोजित करून त्यांना शिक्षण हक्काचे महत्त्व समजून घ्यायला व विनाशर्त एकमेकांचा आदर विकसित करायला मदत द्याल.
४. पाच दिवसांच्या सुटीत तुम्ही दुर्गम ठिकाणी राहणाऱ्या मित्राला भेटण्यासाठी आला आहात. भटकत असताना तुम्हाला वाटेत त्या भागातील विधानसभा सदस्याच्या व्यवस्थापनाखाली चालणारी निवासी आश्रम शाळा लागली. तुमचा मित्र हा विधानसभा सदस्य प्रमुख असलेल्या अल्प संस्थेचा कर्मचारी आहे. ही शाळा मुख्य रस्त्यापासून तसेच गावच्या वस्तीपासून दूर आहे. तुम्ही शाळेच्या आवारात गेल्यात आणि तुम्हाला शाळेच्या ओट्यावर सहा मुले बसलेली दिसली. इतर सर्व खोल्यांना टाळी लावली होती व आसपास कोणीही नव्हते. चौकशी केल्यावर तुम्हाला समजले की त्या शाळेची मुले असून ती त्यांच्या पालकांची त्यांना घरी घेऊन जाण्यासाठी वाट पाहत आहेत. ती मुले अन्नाशिवाय दोन दिवस आहेत. ही मुले लाजाळू असलेल्या कोरकू समाजातील असल्याने गाववाल्यांना भेटून त्यांच्यात मदत करण्याची विनंती करण्याचे धाडस नाही. तुमचा मित्र स्वतःच्या नोकरीची काळजी असल्याने तुम्हाला या मुलांना त्यांच्या नशीबावर सोडण्याची आणि आवारातून त्वरित बाहेर पडण्याची विनंती करत आहे. तुम्ही,
- अ) गावकऱ्यांना बोलावून या मुलांची काळजी घेण्याची त्यांना विनंती कराल आणि स्वतःला व मित्राला गुंतवून न घेता तरुणांच्या गटाला माध्यमांतील काही व्यक्तींना बोलावून या घटनेची कथा बनवण्यात पुढाकार घ्यायला मार्गदर्शन कराल.
- ब) मित्राच्या नोकरीवर कोणत्याही स्वरूपात गदा येऊ नये म्हणून गावकऱ्यांना बोलावून त्यांना या मुलांची दशा पाहण्यास सांगून त्यांना मुलांचे पालक येईपर्यंत त्याची काळजी घेण्याची विनंती कराल.
- क) तुम्हाला सुटीचा आनंद लुटायचा असल्याने तुम्ही गावकऱ्यांशी बोलून व त्यांना आवश्यक रक्कम सोपवून मुलांना अन्न देण्याची विनंती करून ही घटना विसरून जाल.
- ड) गावकऱ्यांना मार्गदर्शन करून त्यांच्यामार्फत सर्व शालेय कर्मचाऱ्यांना मुलांचे पालक त्यांना घेऊन जाईपर्यंत त्यांची काळजी घेण्यासाठी कामावर ताबडतोब रुजू व्हायला लावाल.

५. पदव्युत्तर अभ्यासक्रमात प्रवेश देण्यासाठी असलेल्या स्पर्धापरीक्षेला तुम्ही बसला आहात. अभ्यासक्रमाच्या जागांचे अर्जदारांच्या संख्येशी गुणोत्तर १ : २५६ आहे. तुम्हाला प्रवेश मिळेल अशी मोठी आशा आहे.
- तुमच्या वर्गातील परीक्षा लिहिणाऱ्या काही विद्यार्थ्यांनी त्यांना इतरमार्गाचा अवलंब केल्यामुळे पकडले गेल्यामुळे पर्यवेक्षकाशी वाद घालायला सुरुवात केली. काही विद्यार्थ्यांनी या विद्यार्थ्यांविरुद्ध विरुद्ध तक्रार केली आणि केंद्रप्रमुख समस्येची चौकशी करण्यासाठी आले आहेत. तुम्हाला उत्तरे लिहिण्यात एकाग्रता साधणे कठीण जात आहे. तुम्ही
- अ) परीक्षा गृहाबाहेर जाल आणि गोंधळ आणि लबाडीविरोधात निषेध कराल आणि व्यवस्थापनाला परीक्षा रद्द करण्याची विनंती कराल.
- ब) शोध घेणाऱ्याला वर्गाबाहेर जाऊन चौकशी आणि विद्यार्थ्यांच्या लबाडीची तपासणी करण्याची विनंती कराल.
- क) गैरमार्गात गुंतलेल्या गटाच्या विद्यार्थ्यांचा निषेध करणाऱ्या विद्यार्थ्यांत समील व्हाल, परीक्षा लिहिणे थांबवाल आणि शांतता हवी असण्याच्या तुमच्या हक्काची मागणी कराल.
- ड) फक्त स्वस्थ रहाल पेपरवर एकाग्रता साधाल आणि चौकशी पूर्ण होण्यासाठी थांबाल.

उत्तरे : प्रश्न क्र. १ ते ५

प्रश्न	अ	ब	क	ड
१	०	१	१.५	२.५
२	०	२.५	१	१.५
३	०	१	१.५	२.५
४	२.५	१	१.५	०
५	०	२.५	१.५	१

(राज्यसेवा पूर्व परीक्षा पेपर-II (CSAT)-२०१५)

१. तुमच्या भागात एक देऊळ आहे आणि अनेक भिन्न लिंगी व्यक्ती स्वतःच्या उपजीविकेसाठी येथे रहातात. त्यासाठी ते लोकांच्या मनात भीती निर्माण करून पैसे उकळतात. विभागातील एक जबाबदार अधिकारी म्हणून तुम्ही जिल्ह्यातील एका महाविद्यालयाच्या मनोविज्ञान विभागाला या समस्येचा अभ्यास करून अहवाल तयार करायला सांगितला. या अहवालाच्या आधारे तुम्ही
- अ) जबाबदार संस्थांशी, लोकांना या परिस्थितीबाबत जागरूक करण्यासाठी कार्यक्रम आयोजित करण्यासंदर्भात संपर्क साधाल.
- ब) शैक्षणिक संस्थांच्या मदतीने या लोकांसाठी कौशल्य प्रशिक्षण उपक्रम आयोजित कराल.
- क) तज्ञांच्या मदतीने या लोकांशी संपर्क साधून त्यांना कौशल्य प्राप्तीसाठी व स्वउद्योजक होण्यासाठी मदत कराल.
- ड) या लोकांच्या पुढाऱ्यांना भेटून लोकांच्या मनात अंधश्रद्धा निर्माण करणे थांबवा असे सांगाल.
२. तुमच्या कचेरीतील एक व्यक्ती वेगवेगळ्या वंशाची असून आणखी एक व्यक्ती दुसऱ्या धर्माची आहे. तुमच्या सहकाऱ्यांचा एक गट या दोन्ही व्यक्तींची त्यांच्या दिसण्यावरून, त्यांच्या पेहेराव्यावरून चेष्टा करतात व त्यांना अस्वस्थ करतात. यावर तुम्ही,
- अ) या गटात सहभागी होणार नाही आणि गप्प बसाल.
- ब) या गटाशी मैत्री कराल आणि हळू हळू त्यांना अशा चेष्टेमुळे व्यक्तीला काय वाटत असेल हे समजून घ्यायला मदत द्याल.
- क) या दोन व्यक्तींशी मैत्री कराल आणि त्यांना भावनिक आधार द्याल आणि त्यांना काही अतिरेकी पाऊल टाकण्यापासून वाचवाल.
- ड) तुमच्या वरिष्ठांना या गटाला इतर व्यक्तीबरोबर सहानुभूतीपूर्ण वागायला मदत देण्यासाठी कार्यक्रम आयोजित करण्याची विनंती कराल.
३. तुम्ही अशा भागात वसतीला आहात की जेथे पुढारी आणि गुंड यांनी संबंधित नागरी अधिकाऱ्यावर दबाव आणून अवैध बांधकाम केले आहे व फेरीवाले बसवले आहेत. जेव्हा तक्रार दाखल करण्याकरता, तुम्ही हे काम पाहात असलेल्या अधिकाऱ्याकडे गेलात तेव्हा तिने तुम्हाला सांगितले की तिला कोणतेही संरक्षण नसल्याने ती या लोकांविरोधात कोणतीही कृती करू शकणार नाही. तिने तुम्हाला असेही सांगितले की बहुधा शासन अशा अवैध कामांचे कायद्यात बदल करून त्यांचे कायदेशीर कामांत रूपांतर करते. तुम्ही यावर,
- अ) या अधिकाऱ्याच्या कारणे दाखवून कृती न करण्याचा निषेध करण्यासाठी त्याच्या तोंडाला काळे फासाल.
- ब) सरकारच्या, खाजगी मालकीच्या जमिनीवरील अवैध बांधकामाला व फेरीवाल्यांना संरक्षण देण्याच्या पध्दतीला विरोध दर्शवणारे लेख व व्यंगचित्रे स्थानिक वृत्तपत्रांतून व सामाजिक माध्यमांतून प्रसारित कराल.

क) गुंड, पुढारी आणि अवैध कामांतून लाभ घेणाऱ्या लोकांच्या अभद्र यूतीच्या व स्वतःच्या जबाबदाऱ्या पार पाडायला तयार नसलेल्या अधिकाऱ्यांच्या विरोधात दबावगट संघटित कराल.

ड) परिस्थितीमुळे हताश होऊन स्वतः योग वर्गात दाखल व्हाल व भोवतालच्या अंदाधुंदीची काळजी करणे सोडून घाल.

४. तुम्ही व तुमच्या मैत्रिणीने एका प्रतिष्ठेच्या शिष्यवृत्तीसाठी अर्ज केला आहे आणि तुम्हा दोघांपैकी एकीची निवड करण्यासाठी दोघांनाही मुलाखतीला निमंत्रित केले आहे. ही शिष्यवृत्ती म्हणजे तुमच्या ज्ञानभाषक क्षमतेचे निर्देशन आहे. तुमची मैत्रिण ही तुमच्याइतकीच सक्षम आहे. ती वंचित समूहातून आलेली असून या पायरीला पोहोचण्यासाठी तिने आणि तिच्या कुटुंबाने खूप कष्ट घेतले आहेत. या शिष्यवृत्तीची तिला खूपच गरज आहे आणि तरच तिला अभ्यास सुरु ठेवता येईल.
- अ) तुम्ही मुलाखतीला जाणार नाही आणि तुमच्या मैत्रिणीना शिष्यवृत्ती मिळू घाल.
- ब) तुम्ही मुलाखतीला जाल आणि जर तुमची निवड झाली तर समितीला तुमच्या मैत्रिणीला शिष्यवृत्ती देण्याची विनंती कराल.
- क) जर तुमची निवड झाली तर शिष्यवृत्ती स्वीकाराल आणि तुमच्या मैत्रिणीला आर्थिक मदत घाल.
- ड) जर निवड झाली तर दोन्ही व्यक्तींना पारितोषिकात, सहभागी करू द्यावे अशी विनंती कराल. आणि मैत्रिणीला गरज असल्यास आर्थिक मदत कराल.
५. विभागाचे जिल्हाधिकारी म्हणून तुमच्याकडे विशीतील मुलांनी स्त्रियांची छेड काढल्याच्या अनेक तक्रारी समाजातील अनेक गटांकडून आल्या आहेत. तुम्हाला माहित आहे की शाळा व महाविद्यालये पौगंडावस्थेतील विद्यार्थ्यांना अशा कोणत्याही अध्ययन उपक्रमात गुंतवत नाहीत की ज्यामुळे त्यांची उर्जा व्यक्तिगत परिपूर्तीचे समाधान देणाऱ्या, समाजाच्या दृष्टीने उपयुक्त असणाऱ्या, ज्यातून सर्जक व बौद्धिक कामाची मागणी होते अशा ठिकाणी प्रवाहित होईल अनेक किशोरवयीन विद्यार्थी हे शाळा व महाविद्यालयांच्या बाहेर आहेत आणि ते कोणत्याही परिश्रमांशिवाय धनवान व ऐश्वर्यामी जीवनाची स्वप्ने पाहत असतात. यावर तुम्ही कोणता उपाय करण्याला प्राधान्य घाल ?
- अ) जेथे हा त्रास जास्त आहे तेथे पोलीस संरक्षणाची व्यवस्था कराल.
- ब) या छेड काढणाऱ्यांच्या गट बैठकी आयोजित करून, त्यांना त्यांच्या गट संघटित करायला मदत देऊन, विविध युवा योजनांच्या सहाय्याने विभागातील विधेयक कामांत गुंतून जायला सहाय्य कराल.
- क) निवडक गैर – शासकीय संघटनांना विनंती करून स्त्रियां व मुलींची छेड काढणाऱ्यांना विधायक सामाजिक कार्यात सहभागी करून घायला सांगाल.
- ड) स्त्रिया व मुलींना उचित पेहराव घालण्याची सूचना घाल.

उत्तरे : प्रश्न क्र. १ ते ५

प्रश्न	अ	ब	क	ड
१	१	१.५	२.५	०
२	०	२.५	२	१
३	०	१.५	२.५	१
४	०	२	१.५	२.५
५	१	१.५	२.५	०

(राज्यसेवा पूर्व परीक्षा पेपर-II (CSAT)-२०१४)

१. चालण्याचा मार्गासह एक बाग तुमच्या भागात आहे. परंतु ती धुम्रपान व मद्यपान करणाऱ्या लोकांनी व्यापलेली असते त्यामुळे मुलांना तेथे खेळणे जवळपास अशक्य असते. तुम्ही यावर
- अ) स्वतःच्या मुलांना तेथे नेणे थांबवाल.
 ब) आवश्यक कार्यवाहीसाठी पोलिसांकडे जाल.
 क) सर्व पालकांच्या वतीने त्या लोकांना ती बाग सोडून जाण्यास सांगाल.
 ड) या लोकांविरुद्धात कृती करण्यासाठी दबावगट तयार कराल.
२. जिल्ह्यात बऱ्यापैकी क्षमता असलेली लघुसिंचन प्रकल्प विकसित करण्यासाठी दोन स्थळे आहेत. सिंचन विभागाचे प्रमुख म्हणून शासनाने तुम्हास योग्य स्थळ सूचित करण्यास सांगितले, जेणेकरून न्याय आणि सर्वसमावेशक विकासाचे ध्येय साध्य करता येईल.

स्थळ A	स्थळ B
१) या स्थळाला नैसर्गिक प्राधान्य असून धरणाकरीता कमी खर्च येईल.	१) पाण्याचा पुरेसा स्रोत उपलब्ध असला तरी बांधकाम महागडे होईल व स्थळ क्रमांक A पेक्षा ७५ % जादा खर्च होईल.
२) फायदा मिळणारी बरीचशी लोकसंख्या मोठे प्रगतीशील शेतकरी आहेत ज्यामुळे सकल राज्य उत्पादकतेत आणि कृषी उत्पादनात भर पडेल.	२) बहुतांश लोकसंख्या आदिवासी लहान व अतिलहान शेतकरी असून सिंचन सुविधेचा वापर करून स्वतःची आर्थिक परिस्थिती विकसित करण्याची त्यांची प्रचंड इच्छा आहे.
३) येथील सधन शेतकऱ्यांनी नगदी पिकाचे उत्पादनासाठी भूजलाचा प्रचंड वापर केल्याने भूजल पातळी खालावली आहे व या शेतकऱ्यांना डाळी व कडधान्ये उत्पादनात अजिबात रस नाही. खरे तर या भागातील अन्नधान्याची गरज भागविण्यासाठी बाहेरून धान्य आयात करावे लागते.	३) जरी लाभ क्षेत्रातील जमीन अतिशय सुपीक आहे. आणि एकदा पाणी आले की उत्पादकता वाढीची प्रचंड क्षमता असली तरी शेतकरी त्यांच्या गरीबीमुळे आणि तांत्रिक मार्गदर्शनाच्या अभावामुळे धरणाचा पुरेपुर वापर करण्यास कदाचित असमर्थ ठरतील.

योजनेतील सिमित आर्थिक स्रोत उपलब्धता पाहता केवळ एकच धरण तूर्त शक्य आहे. वरील परिस्थितीत खालीलपैकी कोणता पर्याय सर्वात योग्य म्हणून तुम्ही शासनसि शिफारस करून पाठवाल.

- अ) स्थळ A खाली नमूद १ व २ कारणाकरीता स्थळ क्रमांक A ची शिफारस करणार.
 ब) स्थळ A खाली नमूद ३ कारणाकरीता स्थळ क्रमांक A ची शिफारस करणार नाही.
 क) स्थळ B खाली नमूद २ कारणाकरीता स्थळ क्रमांक B ची शिफारस करणार.
 ड) स्थळ B खाली नमूद १ व ३ कारणाकरीता स्थळ क्रमांक B ची शिफारस करणार नाही.

३. शासनाने दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाची यादी तयार केली. अशा दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबांना दरमहा रुपये २ प्रति किलो या अनुदानित दराने ३५ किलो अन्नधान्य उपलब्ध केले जाते. एका जिल्ह्याच्या जिल्हाधिकाऱ्याचे निदर्शनास आले की, त्याचे जिल्ह्यातील जवळपास २० % कुटुंबे जी शासन निकषाप्रमाणे खरोखरच गरीब आहेत ती दारिद्र्य रेषेच्या यादीत नाहीत, तर मोठ्या संख्येने जी कुटुंबे खरोखरच गरीब नाहीत त्यांची नावे यादीत नसून ती गैरफायदा घेत आहेत. शासनाने जिल्हाधिकाऱ्यांची खऱ्याखऱ्या दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबांना यादीत अंतर्भूत करण्याची मागणी अमान्य केली. परंतु शासनाने असे निर्देश दिले की अवैध फायदा घेणाऱ्या कुटुंबाची नावे यादीतून वगळावी. वरील परिस्थितीत तुम्ही जिल्हाधिकाऱ्याचे जागी असता तर कोणता मार्ग चोखाळला असता .....
- अ) खोट्या दारिद्र्य रेषेखालील व्यक्तींची नावे यादीतून कमी करण्याची प्रभावी मोहीम राबवून अशा यादीतून काढून टाकलेल्यांच्या जागी किमान तेवढ्याच खऱ्याखऱ्या दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाची नावे अंतर्भूत करण्याची परवानगी शासनसि मागितली असती.
 ब) खऱ्याखऱ्या गरीब कुटुंबांच्या हितासाठी शासनाने धोरण सुधाराने यास्तव विधायक दबाव आणण्यासाठी वृत्तपत्रे व माध्यमांना माहिती देवून एक मोहीम राबविली असती.
 क) प्रति कुटुंब ३५ किलो ऐवजी २० किलो स्वस्त धान्य देवून असे १० किलो वाचलेले धान्य यादीत नसलेल्या दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाकडे वळते केले असते.

ड) खऱ्याखुऱ्या गरीब कुटुंबाना प्रांजळपणे सांगितले असते की, जरी त्यांना मदत करायची मनापासून इच्छा असली तरी शासन आदेशाने त्यांचे हात बांधले गेले आहेत.

४. तुमच्या विभागातील राजकीय नेत्यांपैकी एक नेता असंघटित मजुरांचे आंदोलन आयोजित करत आहे. तुमचा अनुभव असा आहे की अशा प्रकारच्या आंदोलनात लोक अदूरदर्शी लाभांसाठी सार्वजनिक व खाजगी मालमत्तेचा विध्वंस करतात आणि विविध संस्थांनी अनेक वर्षे वाढलेली झाडे जाळतात वा कापतात. या क्षेत्रातील एक नागरिक या नात्याने हा विध्वंस थांबवण्यासाठी तुम्ही पुढीलपैकी काय कराल ?
- अ) वसाहतीतील लोकांना हस्तपत्रे वाटून त्यांची सभा बोलवाल व एक अनौपचारिक संघटन तयार कराल. जिल्हाधिकाऱ्यांना हा विध्वंस टाळण्यासाठी या संघटनेच्या मदतीने काही तजवीज करण्याची विनंती कराल.
- ब) विद्यार्थ्यांना या विध्वंसाबाबत जागृत करण्याची विनंती सर्व शैक्षणिक संस्थांना कराल.
- क) तुमच्या भागातील शैक्षणिक संस्थांच्या परवानगीने त्यांना विद्यार्थ्यांना अशा प्रकारच्या समस्यांशी, आंदोलकांच्या समस्यांशी संबंधित प्रकल्प घ्यायला आणि त्यांच्या मागण्यांना पाठिंबा देणाऱ्या व विध्वंस टाळणाऱ्या कृती आयोजित करून यात सहभागी व्हायला मदत द्याल.
- ड) आंतरजाल सुविधा वापरून दबावगट तयार करा व समूह म्हणून संबंधित नेत्याशी संबंधित नेत्याशी समस्येसंबंधाने चर्चा कराल.
५. अमेरिकेच्या राष्ट्रपतींनी पहिला मानव चंद्रावर नेणाऱ्या अपोलो मोहिमेच्या तयारीच्या स्थाळाच्या अंतिम क्षणाची तयारी तपासण्यासाठी भेट दिली, राष्ट्रपतींनी त्यावेळी तेथील परिसराची सफाई करित असलेल्या सफाई कर्मचाऱ्याला, 'तू काय करतो आहेत' ? सफाई कर्मचारी तात्काळ उत्तरला "मी पहिला मानव चंद्रावर पाठविण्याच्या मोहिमेत योगदान करतो आहे." तुम्ही त्या क्षणी राष्ट्रपतींच्या जागी असता तर तुम्ही सफाई कामगाराच्या उत्तराचे मूल्यांकन कसे केले असते ?
- अ) आपला व्यवसाय दुसऱ्याला कितीही हीन वाटला तरी त्याचे मूल्य जपणारी ही व्यक्ती आहे.
- ब) प्रकल्पात स्वतःचा नगण्य दर्जा विसरून आपल्या देशाकडून कार्यान्वित होत असलेल्या युगाप्रवर्तक मोहिमेचा त्याला सार्थ अभिमान आहे.
- क) त्याने मोठ्या खुबीने राष्ट्रपतींच्या लक्षात "श्रमाची प्रतिष्ठा" आणली.
- ड) ज्या ऐतिहासिक मोहिमेशी कोणताही संबंध नाही त्याचे अनावश्यक श्रेय घेण्याचा गृहस्थ प्रयत्न करित आहे.

उत्तरे : प्रश्न क्र. १ ते ५

प्रश्न	अ	ब	क	ड
१	०	२	१	२.५
२	२	१.५	२.५	०
३	२.५	१	०.५	०
४	१.५	१	२.५	१.५
५	२.५	२	१.५	०

(राज्यसेवा पूर्व परीक्षा पेपर-II (CSAT)-२०१३)

१. एका सुस्थापित उद्योजकाच्या पत्नीने प्रशासकीय अधिकारी म्हणून तुमच्याकडे दोन मुली असल्यामुळे छळ होत असल्याची तक्रार केली आहे. स्वतःच्या आईवडीलांची आर्थिक स्थिती चांगली नसल्याने ते तिला याबाबतीत मदत करू शकत नाहीत असेही तिने तुम्हाला सांगितले आहे. तुम्ही काय कराल ?
- अ) पत्नीचे समुपदेशन करून तिला परिस्थितीशी सामना करण्यासाठी सक्षम कराल व परिणाम पाहण्यासाठी थांबाल.
- ब) या जोडप्यासाठी समुपदेशन सत्रांची व्यवस्था कराल.
- क) तिला संबंधित विभागाकडे तक्रार नोंदविण्यास सांगाल.
- ड) पत्नीला सामाजिक सेतुजालातून नवऱ्याचे वर्तन जाहीर करण्यास सांगाल.
२. परिस्थिती : शासनाने राज्यातील ग्रामीण भागातील प्रत्येक कुटुंबाकडे स्वच्छतालय असावे यासाठी धोरण निश्चित केले आहे, कारण बहुतांशी रोगराई आणि साथरोग मनुष्यप्राण्यांच्या विष्टेत आढळून येणारे ई-कोली जंतू पाण्यात मिसळून ते दुषित झाल्याने होत असतात. या रोगांमुळे जीवितहानी, वाया जाणारे मनुष्यदिवस आणि रोजगार हानी तसेच औषधोपचारासाठी होणारा खर्च

प्रचंड असतो. महिलांची होणारी कुंचबणा ही एक महत्त्वाची बाब आहेच. जीवनाचा अधिकार म्हणजे प्रतिष्ठेने जगणे असे सर्वोच्च न्यायालयही म्हणते. त्याचप्रमाणे गावातील पर्यावरणही दुषित होते. वस्तुतः मनुष्यविष्टा शास्त्रोक्त पद्धतीने हाताळल्यास तो सेंद्रिय खताचा एक महत्त्वाचा स्रोत आहे.

असे असतांनाही आणि शौचालय न वापरण्याचे गंभीर परिणाम होत असूनही शौचालय असणाऱ्या राज्यातील ग्रामीण कुटुंबाची संख्या ६० टक्के आहे व या ६० टक्क्यापैकी ५० टक्के त्याचा प्रत्यक्ष वापर करतात. या अपयशाचे कारण जे सांगितले जाते ते असे की, शासनाचे शौचालय बांधकाम धोरण हे "बांधकाम प्रणित" असून त्यामध्ये शौचालयाचा वापर न केल्यामुळे होणाऱ्या गंभीर परिणामाबाबत जनमानसात जागृती करणे वा त्यांना शिक्षित करणे याचा अभाव आहे. त्यामुळे प्रखर लोकशिक्षण अभियानाची आज नितांत आवश्यकता आहे असे वाटते.

प्रश्न : जर तुम्हाला अशा लोक जागृती अभियानाचा ढाचा तयार करण्यास सांगितल्यास त्यामध्ये प्राधान्य क्रमानुसार आपण कोणते संदेश अंतर्भूत कराल ?

१) शौचालयाच्या नियमांत वापरामुळे उघड्यावर शौचास बसण्यामुळे आरोग्यावरील होणारे घातक परिणाम कमी होतील.

२) गावातील स्वच्छ वातावरण टिकवून ठेवता येईल.

३) मानवी प्रतिष्ठा, विशेषतः महिलांची प्रतिष्ठा राखता येईल.

४) कृषी उत्पादकता व अर्थव्यवस्थेला उभारी मिळेल.

पर्यायी उत्तरे :

अ) १, २, ३, ४

ब) १, ३, २, ४

क) २, ३, १, ४

ड) ४, २, ३, १

३. शासन प्रतिनिधी व समिती सदस्य म्हणून दोन वर्षांची सरकारी शिष्यवृत्ती देण्यासाठी तरुण कलाकारांची निवड करण्याची जबाबदारी तुमच्यावर आहे. बरेच प्रस्थ असलेला एक मान्यवर कलाकारही तज्ज्ञ म्हणून या समितीचा सदस्य आहे. या प्रतिष्ठेच्या शिष्यवृत्तीसाठीची मर्यादित यादी अभ्यासताना समितीच्या दुसऱ्या एका सदस्याने तुमच्या लक्षात आणून दिले की अनेक कलाकार हे या मान्यवर कलाकाराच्या संस्थेतील आहेत वा त्याच्या माजी विद्यार्थ्यांच्या संस्थांतील आहेत. तुम्ही काय कराल ?

अ) कलाकाराशी बोलाल व अंतिम निवड भेदभावरहीत होण्यासाठी त्यांना निवडीचे निकष जाहीर करण्याची विनंती कराल.

ब) या वर्षीच्या शिष्यवृत्ती मिळालेल्यांबाबत गप्प रहाल व नंतर या व्यक्तीची गैरकृत्ये जाहीर कराल.

क) समिती तत्काळ रद्द ठरवून तिचे काम थांबवून नव्या समितीची रचना कराल.

ड) सध्याच्या समितीच्या सर्व सदस्यांना मर्यादित यादी करण्यासाठी वापरलेल्या मूळ यादीचा पुनःविचार करून, भेदभाव होणार नाही अशी काळजी घेऊन, नवी मर्यादित यादी विकसित करण्याची विनंती कराल.

४. तुम्ही जातीयदृष्ट्या संवेदनशील भागाचे प्रशासकीय प्रमुख आहात. दोन वेगवेगळ्या जातीच्या प्रमुख व्यक्ती प्रक्षोभक भाषणे देऊन आपापल्या जातीतील लोकांमध्ये असंतोष पसरवत आहेत. अशा वेळी तुम्ही.

अ) दोन्ही जातीय प्रमुखांना अटक करण्याचे तत्काळ आदेश द्याल.

ब) दोन्ही जातीय प्रमुखांना बोलावून त्यांच्यामध्ये शांततेची बोलणी सुरु कराल.

क) दोन्ही जातीय प्रमुखांना वेगवेगळे बोलावून त्यांना विनयपूर्वक शब्दांत समजवाल.

ड) हे प्रकरण वरिष्ठांकडे पाठवून पुढील आदेशाची वाट बघाल.

५. परिस्थिती : १९७३ सालचा भीषण दुष्काळ आणि वर्ष २०१२-१३ मध्ये जाणवत असलेला दुष्काळ यामध्ये एक मुलभूत फरक असा की, १९७३ सालच्या दुष्काळात अन्नधान्यांची टंचाई मोठ्या प्रमाणावर होती तर २०१२-१३ मध्ये पाण्याची तीव्र टंचाई जाणवत आहे. हजारो खेड्यांना योग्य प्रतीचे सोडाच, परंतु किमान आवश्यक तेवढे पिण्याचे पाणी सुद्धा उपलब्ध नाही. बरीच रब्बी पिके जमिनीत आलावा नसल्याने पेरताच आलेली नाहीत. जेथे थोडे बहुत पाणी उपलब्ध आहे तेथेही नायट्रेड, फ्लोराईड सारख्या रासायनिक प्रदुषणामुळे ते पिण्यास वापरल्यास त्यातून आरोग्याचे गंभीर प्रश्न निर्माण होतील. मान्सून सुरु होईपर्यंत कसेही करून मानवी जीवन वाचविणे हीच मुख्य काळजी आहे.

प्रश्न : अशा परिस्थितीत ही तातडीची परिस्थिती हाताळण्याची जबाबदारी आपणावर असल्यास खालीलपैकी कुठली उपाययोजना आपण प्राधान्याने अमलात आणाल ?

१) सर्व सार्वजनिक आणि खाजगी पाणी साठे फक्त पिण्याकीता राखून ठेवणे.

२) शेतकऱ्यांच्या रब्बीचे पिक वाया जावून त्यांचे उत्पन्न बुडू नये, तसेच पिण्याच्या पाण्याची गरज सुद्धा भागविली जावी म्हणून उपलब्ध पाणी या दोन्ही बाबींसाठी ५०-५० टक्के वाटप नियोजन करणे.

३) गरीब शेतकऱ्यांचे उत्पादनाचे एकमेव स्रोत संपुष्टात येणार असल्याने आणि त्याचे गंभीर आर्थिक परिणाम पाहता शेतकऱ्यांचे उत्पादनाचे एकमेव स्रोत संपुष्टात येणार असल्याने आणि त्याचे गंभीर आर्थिक परिणाम पाहता अन्न उत्पादनाला प्राधान्य देवून प्रथम आवश्यक तेवढे पाणी शेतीकरता राखीव करणे.

४) पाण्याचे दुर्भिक्ष लक्षात घेऊन आणि दुसरा कोणताही पर्याय नसल्याने रासायनिक प्रदुषित पाणी सुद्धा त्यामुळे होणारे आरोग्यावरील दुष्परिणाम विचारात घेऊनही मान्सून सुरु होईपर्यंत वापरण्याला प्रोत्साहन देणे. कारण मानवी जी किमान टिकल्यास अशा रोगावर कालांतराने तथायोग्य उपचार करता येईल.

अ) ४

ब) २

क) १

ड) ३

६. तुमच्या मित्राने त्याचे दुकान एका दुकानदाराला भाड्याने दिले आणि त्या दुकानदाराने मागील एक वर्षापासून भांडे दिलेले नाही व आता तो दुकान रिकामेही करण्यास नकार देत आहे. दुकानदाराने तुमच्या मित्रास दुकान विकत देण्याची मागणी केली आहे. परंतु दुकानदाराची खरेदी किंमत बाजार भावाच्या ५०% आहे. दुकानदाराने त्याच्या ओळखीचा वापर करून पोलीसाकडे जाऊ नये म्हणून तुमच्या मित्राला धमकावले आहे. अशा परिस्थितीत तुम्ही एक पोलीस अधिकारी म्हणून कोणता सल्ला द्याल ?
- अ) पोलीसाकडे दुकानदाराच्या विरोधात तक्रार नोंदविणे.
 ब) दुकानदाराने सुचविलेल्या खरेदी किंमतीत वाढ करावयास सांगणे.
 क) तुमच्या अधिकाराचा वापर करून दुकानदारास धमकी द्याल.
 ड) तिसऱ्या व्यक्तीला दुकान विकण्याचा प्रयत्न करावा जेथे किंमत बाजार भावापेक्षा थोडी कमी परंतु दुकानदाराच्या खरेदी किंमतीपेक्षा अधिक आहे.
७. तुम्ही लोकसेवा आयोगाच्या मुलाखतीसाठी जात आहात. रस्त्यात झालेल्या अपघातात काही माणसे अडकलेली तुम्हाला दिसतात. अशा वेळी तुम्ही काय कराल ?
- अ) अपघाताकडे लक्ष न देता मुलाखतीच्या ठिकाणी पोहोचाल.
 ब) हॉस्पिटल आणि पोलीस स्टेशनला अपघाताबाबत टेलिफोन करून माहिती द्याल.
 क) पोलीस व ॲम्ब्युलन्सची मदत मागवाल व ती येईपर्यंत तिथेच थांबाल.
 ड) पोलीस व ॲम्ब्युलन्सला मदत करावासा सांगून अपघातात अडकलेल्या स्थानिकांना सोडवाल.

उत्तरे : प्रश्न क्र. १ ते ७

प्रश्न	अ	ब	क	ड
१	१.५	२.५	१.०	०
२	२.५	२	१.५	०
३	१.५	०	१.०	२.५
४	१.०	२.५	१.५	०
५	२.५	२	१.५	०
६	२.५	१.०	०	१.५
७	०	१	२.५	१.५